

DOI: [10.32702/2307-2156-2020.3.38](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.3.38)

УДК 351.86

*Н. А. Сіцинський,
к. держ. упр., головний науковий співробітник,
Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України
ORCID: 0000-0002-5455-9593*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗДОБУТКИ У ГАЛУЗІ НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ

*N. Sitsinskiy
PhD in Public Administration,
Chief Scientist, Ukrainian State Employment Service Training Institute*

THEORETICAL ACHIEVEMENTS IN THE FIELD OF SCIENTIFIC PROVISION OF DEVELOPMENT OF MECHANISMS OF STATE GOVERNANCE OF UKRAINE FOREIGN AFTER

У статті теоретично узагальнено та вирішено актуальне завдання щодо науково-теоретичного обґрунтування механізмів державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції, проаналізовано їх сучасний стан та виявлено проблеми державного управління забезпеченням національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері. Проведений аналіз стратегічної трансформації державної політики забезпечення національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері вказує на те, що відсутність механізмів постійної та продуктивної взаємодії між владою і громадянським суспільством робить важкодоступним досягнення цілей внутрішньої суспільної єдності, зменшує прозорість та ефективність державної політики у сфері зовнішніх зносин. Зазначено, що неоголошена військова агресія Російської Федерації проти України та анексія території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь продемонстрували неефективність системи міжнародної безпеки та системи забезпечення національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері. Розкрито поняття "механізми державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері". Визначено та охарактеризовано механізми державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері, зокрема організаційний, правовий, політичний, економічний та військовий.

The article theoretically generalizes and solves the actual problem of scientific and theoretical substantiation of the mechanisms of state management of national security of Ukraine in the foreign policy sphere in the context of European and Euro-Atlantic integration, analyzes their current status and identifies problems of state management of national security in Ukraine and foreign affairs. The analysis of the strategic transformation of the state policy of ensuring the national security of

Ukraine in the foreign policy sphere shows that the lack of mechanisms of constant and productive interaction between the authorities and civil society makes it difficult to achieve the goals of internal social unity, diminishes the transparency and effectiveness of the state spheres. The recipe for the effectiveness of the National Security Strategy of Ukraine has been established, which is, first and foremost, the implementation of systematic internal reforms, which should be aimed at creating a flexible, capable and democratic system of public administration; reform of the national security system; the development of defense and security capabilities that would prevent armed aggression against Ukraine by increasing the price of that aggression; the ability of society and the state to respond quickly and adequately to changing security environments and to maintain the sustainable functioning of their basic mechanisms; development of strategic relations with key foreign partners, first of all with the European Union and NATO member states, pragmatic cooperation with other countries and international organizations based on national interests of Ukraine. Problems of state management of national security of Ukraine in the foreign policy are: imperfection of the national legislative and regulatory framework for ensuring the national security of Ukraine in the foreign policy sphere; the presence of unqualified executives in executive bodies, diplomatic missions of Ukraine in foreign countries and international organizations with obsolete ideas about the methods of public administration, in particular about the ways, techniques and means of performing the administrative functions of the state in the sphere of external relations; lack of systematic approaches in the state personnel policy in the sphere of external relations and inconsistency of the personnel policy with the requirements of transformation processes in the state; low level of effectiveness of strategic planning and crisis management in ensuring national security in the foreign policy sphere; insufficient efficiency of work of special units of internal security of the security and defense sector of Ukraine in detecting spies and traitors in state (military) government bodies, etc. It was noted that the unannounced military aggression of the Russian Federation against Ukraine and the annexation of the territory of the Autonomous Republic of Crimea and Sevastopol demonstrated the inefficiency of the international security system and the national security system of Ukraine in foreign policy. The concept of “mechanisms of state management of ensuring national security of Ukraine in foreign policy sphere” is revealed. The mechanisms of state management of ensuring national security of Ukraine in the foreign policy sphere, in particular organizational, legal, political, economic and military, have been identified and characterized.

Ключові слова: механізми державного управління; забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері; сектор безпеки і оборони України; політика забезпечення національної безпеки; європейська та євроатлантична інтеграція; зовнішня агресія.

Key words: mechanisms of public administration; ensuring national security of Ukraine in foreign policy; security and defense sector of Ukraine; national security policy; European and Euro-Atlantic integration; external aggression.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями.

Події останніх шести років переконливо свідчать, що європейська та євроатлантична система безпеки під час загострення відносин із Російською Федерацією виявила свою слабкість, а у випадку незаконної анексії Автономної Республіки Крим та міста Севастополя Російською Федерацією повну недієздатність. Нині ця система перебуває в стані глибокої перманентної політичної та безпекової кризи, що не сприяє розвитку стратегічного партнерства держав, негативно впливає на міжнародну безпеку, а в деяких випадках навіть загострює міждержавну конфронтацію.

Важливість та необхідність ґрунтовного дослідження механізмів державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері зумовлені тим, що протягом багатьох років незалежності України її керівництво не змогло визначити геополітичне місце держави стосовно світових центрів впливу, та основні засади державної політики у сфері національної безпеки і оборони, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності. Водночас російська загроза та інші докорінні зміни у зовнішньому та внутрішньому безпековому середовищі України зумовлюють необхідність реформування системи забезпечення

національної безпеки України для підвищення обороноздатності держави, розвитку сектору безпеки і оборони відповідно до сучасних вимог та з урахуванням досвіду, набутого в процесі антитерористичної операції (операції Об'єднаних сил), а також створення сприятливих суспільно-політичних, соціально-економічних та безпекових умов для реформування всіх сфер суспільного життя в межах євроінтеграційного та євроатлантичного курсу держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми.

Теоретичні та методологічні основи національної безпеки містяться в дослідженнях українських науковців, зокрема: В.Ю.Богдановича, О.Ф.Белова, О.С.Бодрука, О.С.Власюка, Р.В.Войтович, В.П.Горбуліна, І.Л.Гасюка, А.С.Гриценка, В.В.Говорухи, С.В.Дрьомова, О.А.Долгого, А.В.Єрмолаєва, Я.А.Жаліла, С.В.Кононенка, А.Б.Качинського, В.О.Косецьова, О.В.Литвиненка, В.М.Телелима, І.І.Мусієнка, В.І.Почепцова, А.А.Падеріна, Г.М.Перепелиці, В.М.Рижих, О.О.Резнікова, Г.П.Ситника, А.І.Семенченка, С.В.Сьоміна, М.В.Сіцинської, О.М.Суходолі, М.В.Сунгуровського, О.В.Турчинова, І.А.Храбана та ін. Окремі аспекти реагування на загрози національній безпеці України розглянуті в працях О.С.Бодрука, О.А.Белова, О.С.Власюка, К.О.Вашенка, Р.В.Войтович, В.П.Горбуліна, В.В.Говорухи, Г.П.Ситника, А.І.Семенченка, Д.В.Карамішева, А.Б.Качинського, В.М.Рижих, В.М.Телелима, І.А.Храбана, В.А.Ліпкана, Е.Б.Лібанової, О.М.Ляшенка, В.О.Шамрая та ін.

Більш комплексно теоретико-методологічні засади формування та реалізації зовнішньої політики та питання зовнішньополітичної безпеки розглянуто в працях науковців і практиків, а саме: М.М.Білоусової, С.М.Войцеховської, І.А.Домбровського, І.А.Грицяк, А.М.Зленка, В.В.Кравченка, О.О.Рафальського, Є.А.Тихонової, І.А.Храбан, Л.Д.Чекаленко та ін.

Водночас наукові дослідження, у яких із позицій системного підходу розглядаються державно-управлінські аспекти комплексної проблеми забезпечення національної безпеки в цілому та механізмів функціонування державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції зокрема, практично відсутні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у висвітленні теоретичних здобутків у галузі наукового забезпечення розвитку механізмів державного управління національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сучасні вимоги до процесу комплексного реформування системи забезпечення національної безпеки в зовнішньополітичній сфері закладено в Стратегії національної безпеки України від 26 травня 2015 р., що спрямована на забезпечення готовності держави, її економіки та суспільства до оборони й відбиття зовнішньої агресії в будь-яких формах і проявах (зокрема у формі гібридної війни), підвищення рівня обороноздатності держави, де основними цілями є: мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України в межах міжнародно-визнаного державного кордону України, гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави; утвердження прав і свобод людини і громадянина, забезпечення нової якості економічного, соціального і гуманітарного розвитку, забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та формування умов для вступу в НАТО [1].

Рецепт ефективності Стратегії національної безпеки України насамперед полягає у проведенні системних внутрішніх реформ, які мають бути спрямовані на створення гнучкої, дієздатної та демократичної системи державного управління; реформування системи забезпечення національної безпеки; розвиток оборонних і безпекових спроможностей, які унеможливили б збройну агресію проти України шляхом збільшення ціни цієї агресії; здатність суспільства та держави швидко й адекватно реагувати на зміну безпекового середовища й підтримувати стале функціонування своїх основних механізмів; розвиток стратегічних відносин з ключовими іноземними партнерами, насамперед з Європейським Союзом і державами – членами НАТО, прагматична співпраця з іншими країнами та міжнародними організаціями на основі національних інтересів України.

Сьогодні проблемами державного управління забезпеченням національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері є: недосконалість національної законодавчої та нормативно-правової бази щодо забезпечення національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері; наявність некваліфікованих керівних кадрів в органах виконавчої влади, дипломатичних представництвах України в іноземних державах та при міжнародних організаціях, які володіють застарілими уявленнями про методи державного управління, зокрема про способи, прийоми і засоби виконання управлінських функцій держави у сфері зовнішніх зносин; відсутність системних підходів у державній кадровій політиці у сфері зовнішніх зносин та невідповідність кадрової політики вимогам трансформаційних процесів у державі; низький рівень ефективності стратегічного планування та кризового управління щодо забезпечення національної безпеки в зовнішньополітичній сфері; недостатня ефективність роботи спеціальних підрозділів внутрішньої безпеки сектору безпеки і оборони України щодо виявлення шпигунів та зрадників в органах державного (військового) управління та ін.

Неоголошена військова агресія Російської Федерації проти України та анексія території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь продемонстрували неефективність системи міжнародної безпеки та системи забезпечення національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері. Тому для підвищення ефективності реалізації державної політики національної безпеки України, нами запропоновано дієві механізми державного управління забезпеченням національної безпеки у зовнішньополітичній сфері.

Визначено, що механізми державного управління забезпеченням національної безпеки України у

зовнішньополітичній сфері – це комплекс організаційних, політичних, правових, економічних, військових та інших заходів, спрямованих на реалізацію стратегічних завдань політики національної безпеки і оборони, що передбачає координацію та взаємодію компетентних органів державної влади України із забезпечення національної безпеки у зовнішньополітичній сфері з метою попередження та нейтралізації реальних і потенційних загроз національній безпеці України, захисту державного суверенітету, територіальної цілісності та незалежності України.

Розглянемо та охарактеризуємо механізми державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері докладніше.

Організаційний механізм державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері має за мету попередження та нейтралізацію внутрішніх і зовнішніх викликів та потенційних і реальних загроз національній безпеці України у зовнішньополітичній сфері шляхом: створення сприятливих внутрішньополітичних умов для забезпечення національної безпеки у зовнішньополітичній сфері; забезпечення сприятливих зовнішніх умов для розвитку та безпеки держави шляхом зміцнення системи колективної безпеки на європейському та євроатлантичному просторах; реформування сектору безпеки і оборони України; посилення відповідальності органів державної влади всіх рівнів за порушення законодавства про національну безпеку України тощо.

Таким чином, організаційний механізм державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері – це система певних інструментів, методів, засобів, важелів та заходів, що спрямований на попередження та нейтралізацію внутрішніх і зовнішніх викликів та потенційних і реальних загроз національній безпеці України у зовнішньополітичній сфері.

Правовий механізм державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері має за мету нормативно-правове регулювання питань забезпеченням національної безпеки і оборони України шляхом: вдосконалення Закону України “Про національну безпеку України”; розроблення та впровадження нової Стратегії національної безпеки України; усунення неузгодженостей між положеннями різних законів із питань забезпечення національної безпеки і оборони України тощо.

Отже, правовий механізм державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері – це система правових засобів, способів, форм, за допомогою яких держава здійснює правовий вплив для забезпечення національної безпеки України.

Політичний механізм державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері має за мету запровадження комплексу політико-дипломатичних заходів, що спрямований на створення сприятливих внутрішньополітичних умов для забезпечення національної безпеки у зовнішньополітичній сфері, з метою інтеграції України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору та отримання політичної (військової) підтримки з боку міжнародної спільноти прагненням України захистити державний суверенітет, територіальну цілісність та недоторканість державного кордону шляхом: визначення основних напрямів зовнішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки; дотримання норм міжнародного права, участь в інтересах України у міжнародних зусиллях з підтримання миру і безпеки, міждержавних системах та механізмах міжнародної колективної безпеки; створення дієвої системи запобігання проявам корупції, що базуватиметься на принципах правопорядку, належного управління державними справами та майном, чесності й невідчужуваності, активного громадського контролю тощо.

Таким чином, політичний механізм державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері – це система політичних засобів та важелів, дипломатичних (традиційних або нетрадиційних) заходів, який спрямований на отримання політичної (військової) підтримки з боку міжнародної спільноти прагненням України захистити державний суверенітет, територіальну цілісність та недоторканість державного кордону.

Економічний механізм державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері має за мету розвиток оборонних і безпекових спроможностей, які унеможливили б збройну агресію проти України шляхом збільшення ціни цієї агресії, поглиблення оборонно-промислового та військово-технічного співробітництва з державами – членами НАТО і ЄС шляхом: здатності суспільства та держави швидко й адекватно реагувати на зміну безпекового середовища й підтримувати стає функціонування своїх основних безпекових механізмів; вдосконалення бюджетної політики України у сфері безпеки і оборони на основі законодавчого підвищення норм фінансування сил безпеки і оборони; розвиток стратегічних економічних відносин з ключовими іноземними партнерами, насамперед з Європейським Союзом і державами – членами НАТО для забезпечення обороноздатності держави та готовності всіх органів сектору безпеки і оборони до виконання завдань у будь-яких умовах обстановки.

Отже, економічний механізм – це сукупність форм і методів використання економічних ресурсів держави з метою забезпечення її обороноздатності та готовності сектору безпеки і оборони до виконання завдань для захисту національних інтересів України від викликів та загроз.

Військовий механізм державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері – це комплекс військових (спеціальних) заходів, що спрямований на набуття сектором безпеки і оборони повних оперативних спроможностей, що дасть змогу гарантовано забезпечити воєнну безпеку держави та створити умови для сталого розвитку нації та реалізується шляхом: організації оперативно-службової, оперативно-розшукової, службово-бойової, розвідувальної та контррозвідувальної

діяльності для ефективного стримування Російської Федерації від подальшого застосування воєнної сили по відношенню до України; організації збройного опору незаконним воєнізованим формуванням, терористичним, екстремістським та сепаратистським угрупованням, що посягають на суверенітет та територіальну цілісність України тощо.

Отже, військовий механізм державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері – це комплекс спеціальних військових заходів, що спрямований на забезпечення адекватного реагування на загрозу повномасштабної напівприхованої військової агресії Російської Федерації на суверенну територію України з метою захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості державного кордону.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо, що організаційний, правовий, політичний, економічний, військовий механізми державного управління забезпеченням національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері, які, на відміну від наявних, за своїм змістом спроможні забезпечити більш ефективну практичну координацію за усіма видами діяльності сектору безпеки і оборони України, що перебуває під демократичним цивільним контролем громадських об'єднань, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України для попередження та нейтралізації внутрішніх і зовнішніх викликів та реальних і потенційних загроз національній безпеці України у зовнішньополітичній сфері.

Література.

1. Про Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 трав. 2015 р. “Про Стратегію національної безпеки України”: Указ Президента України від 26 трав. 2015 р. № 287/2015. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.

References.

1. The decision of the Council of national security and defense (2015), The Decree Of The President Of Ukraine “On the Strategy of national security of Ukraine”, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (Accessed 05 March 2020).

Стаття надійшла до редакції 20.03.2020 р.